

SLEPI IN SLABOVIDNI V DRUŽBI – MED ZGODOVINSKO PERSPEKTIVO IN SODOBNIMI VPRAŠANJI

O konferenci in njenih odmevih

Problematika obravnave ljudi s posebnimi potrebami v historičnih družbah še vedno predstavlja nekoliko mejno in verjetno tudi zato slabo raziskano raziskovalno področje. Procesi izključevanja in vnovičnega vključevanja hendikepiranih v družbo so namreč povezani z različnimi stopnjami samega kulturnega in socialnega razvoja družb in držav v posameznih obdobjih. Če so historične družbe srednjega in novega veka hendikepirane posameznike večinoma izključevale in potiskale na svoje obrobje, se je z modernizacijskimi procesi v 19. stoletju in predvsem z razvojem socialne države v 20. stoletju počasi začela njihova vnovična integracija v družbo. Posebno vlogo pri vključevanju hendikepiranih v družbo so imele različne institucije, ki so skrbele za njihovo izobraževanje, razvijale socialne mehanizme in nudile psihološko pomoč. Na Slovenskem so poseben fenomen institucije za slepe in slabovidne, saj se je ta skupina samoorganizirala v eno od najzgodnejših invalidskih organizacij. Da bi izpostavili ta doslej dokaj skromno obravnavani del slovenske zgodovine in ga povezali s trenutno situacijo slepih in slabovidnih na Slovenskem, sta Inštitut za slovensko narodopisje in Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU z Zvezo društev slepih in slabovidnih Slovenije 23. in 24. aprila 2013 v Ljubljani pripravila konferenco o položaju slepih in slabovidnih od začetka 19. stoletja do danes z naslovom Slepi in slabovidni v družbi: Med zgodovinsko perspektivo in sodobnimi vprašanji. Konferenco je dopolnila razstava Pokrajinskega muzeja Kočevje Edina tema je neznanje: Šolstvo in skrb za slepe in slabovidne na Slovenskem, ki je bila na ogled v Atriju ZRC SAZU, ob tej priložnosti pa je izšel tudi zbornik s povzetki prijavljenih prispevkov.

Konferenco je odprl Evgen Bavčar, trojni doktor znanosti, filozof, pisatelj in fotograf, nekdanji član Francoskega nacionalnega centra za znanstveno raziskavo CNRS, trenutno pa častni znanstvenik, direktor in ustanovitelj laboratorija za nevidno v okviru Mehiškega inštituta za kritične študije. V svojem prispevku Zgodovina slepih brez zgodovine je razgrnil svoje odgovore na vprašanja, kako naj v zgodovini marginalizirana in praktično neobstoječa družbena skupina govori in piše svojo zgodovino, kdo sploh govori o slepih in kdo zanje. Kot je zapisal v povzetku svojega predavanja:

slepim moramo dati besedo in pravico do zgodovine, kot izhaja iz njihovega izkustva, iz logike njihovih življenjskih razmer, svobode in nesvobode. Bolj bomo svobodni, če bomo izrekli svojo nesvobodo in če bomo poudarili svojo marginalno situacijo v svetovni in nacionalni zgodovini.

Sledile so predstavitve 38 referentov – zgodovinarjev, etnologov, geografov, pedagogov, arhivistov, kustosov, knjižničarjev, arhitektov in urbanistov, računalniških strokovnjakov, medijskih, kulturnih in zdravstvenih delavcev – ki so obravnavali zgodovinska dejstva in aktualna vprašanja, povezana s slepimi in slabo-

vidnimi, od njihovega položaja v družbi od začetka 19. stoletja dalje, razvoja šolstva za slepe otroke in odrasle, tiflopedagogike in izobraževanja, do zdravstvenih vprašanj, komunikacije, interakcije z videčimi, dostopnosti in mobilnosti, knjig in novih medijev, muzejev in umetnosti. Predavanja so bila smiselno povezana v več tematskih sklopov; ti so bili prvi dan posvečeni zgodovinskim temam, drugi dan pa aktualnim vprašanjem, ki pestijo to populacijo.

Prvi sklop pod vodstvom moderatorke Petre Svolljšak je obravnaval položaj slepih in slabovidnih v zgodovini, v katerem so poleg Evgena Bavčarja sodelovali Aleksandra Serše, Dragica Čeč, Blaž Otrin in Marija Klobčar. Aleksandra Serše je prek arhivskega gradiva analizirala, kako so v 19. stoletju na Kranjskem skrbeli za slepe in slabovidne, Dragica Čeč je razpravljala o položaju slepih in slabovidnih v prvi polovici 19. stoletja, Blaž Otrin pa je analiziral delovanje Društva Dom slepih. Marjanca Klobčar je sklop sklenila s predstavitvijo pomena pesmi in glasbe za preživetje slepih in slabovidnih. Drugi sklop, ki ga je vodila Darja Kerec, je bil posvečen zgodovini šolstva za slepe in slabovidne, posamezni prispevki pa so z zgodovinskega vidika obravnavali zavod za slepe otroke v Kočevju (Mojca Šorn, Dunja Dobaja) ter pomen številnih učiteljev oz. tiflopedagogov, kot ga razgrinjajo pedagoški tisk (Branko Šuštar) oz. njihove življenjske zgodbe (Jurij Auer in Bojana Globačnik, Ivan Kordiš). Zadnji sklop predavanj v prvem dnevu konference pod vodstvom Aleksandre Serše je bil posvečen obravnavi slepote kot medicinsko-zdravstvenega fenomena. Kot prva je Petra Svolljšak spregovorila o vojni slepoti na primeru prve svetovne vojne in slovenskem prispevku k izboljšanju položaja vojnih slepcev. Ivanka Huber je analizirala zdravstveno kulturo na Goričkem v prvi polovici 20. stoletja, pri čemer je posebno pozornost posvetila trahomu. O posledicah trahoma za šolstvo v Prekmurju je spregovorila Darja Kerec, Zvonka Zupanič Slavec pa je predstavila medicinske poglede na slepoto in slabovidnost. Veronika Jurišaga je za konec vsebinskega sklopa na kratko predstavila vsebino raziskave o komunikaciji medicinske sestre s slepim pacientom.

Prispevki drugega dne konference so bili razdeljeni v štiri vsebinske sklope, ki so obravnavali različna aktualna vprašanja slepih in slabovidnih. Prvi je bil posvečen izobraževanju in osveščanju o slepoti in slabovidnosti, moderiral pa ga je Marko Prpič. Darja Kobal Grum je analizirala razvoj inkluzivnega izobraževanja slepih skozi presečišče sistemskih in paradigmatičnih sprememb, Ingrid Žolgar Jerković pa izobraževanje tiflopedagogov. Andreja Albreht in Irena Rozman Fattori sta spregovorili o pomenu primerno oblikovanih zelenih prostorov za vključevanje in izobraževanje slepih in slabovidnih, in sicer prek primera oblikovanja specializiranega učnega vrta pri Zavodu za slepo in slabovidno mladino v Ljubljani. Katja Sudec je razmišljala o pomenu izobraževanja odraslih za integrativno sodelovanje v kulturi in predstavila projekt Sodelujem Skupaj Integrativno na področju

* Dr. Saša Poljak Istenič, univ. dipl. etnol. in kult. antrop., asistentka, Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU, 1000 Ljubljana, Novi trg 2, E-naslov: sasa.poljak@zrc-sazu.si

kulture. Karmen Bajec in Kartin Modic pa sta spregovorili o kulturi sobivanja slepih in videčih ter prek karikatur predstavili najpogostejše interakcijske situacije. V sklopu o dostopnosti in mobilnosti, ki ga je vodila Rajka Bračun Sova, je Roman Rener spregovoril o orientaciji in mobilnosti slepih in slabovidnih oseb ter predstavil razvoj pripomočkov za slepe in slabovidne in učenje večšin v različnih zgodovinskih obdobjih, Vlasta Vodeb je analizirala zakonodajo kot ključno za zagotavljanje dostopnosti, Andreja Albreht in Andreja Zapušek Černe sta predstavili načrtovanje sistema varnih poti v mestih, ki bi omogočile večjo samostojnost slepih in slabovidnih, Marko Prpič je spregovoril o programu in dejavnostih RTV Slovenija za invalide z okvarami čutov, Jerneja Žganec Gros in France Mihelič pa sta predstavila sintezo govora za slepe in slabovidne uporabnike. Tretji sklop pod vodstvom Tomaža Wrabra je bil posvečen knjigam in knjižnicam. Dušan Sterle in Romar Rener sta razgrnila poslanstvo Knjižnice in fonoteke Minka Skaberne v različnih zgodovinskih obdobjih, Petra Testen je predstavila svojo raziskavo o izkustvu brajice in vlogi omenjene knjižnice pri članih Medobčinskega društva slepih in slabovidnih Nova Gorica, Aksinja Kermauner in Nina Schmidt pa sta predstavili zgodovino tipnih podob in pokazali številne primerke tipnih knjig. Zadnji sklop konference je bil posvečen muzejem in umetnosti, vodil pa ga je Branko Šuštar. Vida Kaporc Sedej je analizirala dostopnost muzejev slepim in slabovidnim, Saša Poljak Istenič je predstavila razstave o slepih in slabovidnih v slovenskih muzejih ter prilagajanje razstav in dostopnosti prostorov tej populaciji, Jože Podpečnik je spregovoril o prilagajanju stalne postavitve športne zbirke Rudolfa Cvetka v Narodnem muzeju Slovenije, Morana Vouk o temni sobi, s katero v Tiflološkem muzeju v Zagrebu videčim omogočajo izkušnjo »slepote«, konferenco pa je zaključila Rajka Bračun Sova s prispevkom o gledanju umetnine kot procesu, s katerim je želela prispevati k večjemu poznavanju in razumevanju interakcije muzejskega obiskovalca z umetniškim delom, v katero imajo pravico vstopati tudi slepi in slabovidni.

»Želim vam čestitati za odlično pripravljen simpozij na temo, ki je do danes še nihče ni obravnaval tako temeljito, strokovno in obsežno,« je v e-pismu napisala ena od poslušalk in tako potrdila, da je konferenca izpolnila željo organizatorjev po celoviti obravnavi zgodovinskih dejstev in hkrati aktualnih težav, ki pestijo slepe in slabovidne. Namen konference, ki je bila odprta za javnost, nanjo pa so bili povabljeni tudi slepi in slabovidni, je bil namreč tudi prispevati k osveščanju javnosti o vsakdanjih težavah slepih in slabovidnih v sodobni družbi. Številni prispevki so tako, kot je ugotovil drugi udeleženec, »pokazali na pomembno plat vključevanja slepih in slabovidnih v vsakodnevno življenje«. Hkrati so organizatorji želeli medsebojno povezati znanstvenike in strokovnjake, ki se ukvarjajo s slepoto in slabovidnostjo in bi lahko sodelovali ob pripravi dejavnosti za obeležitev 100-letnice organiziranega delovanja in samoorganiziranja slepih in slabovidnih na Slovenskem (2019/20). Udeleženci so se strinjali, da konferenčne prispevke poglobijo v strokovno-znanstvene razprave, ki bodo osnova za zbornik, tematske monografije ali morebitni raziskovalni oz. aplikativni projekt. Odzivi na konferenco kažejo, da so se strokovnjaki, ki na različnih področjih in institucijah sodelujejo s slepimi in slabovidnimi ali se ukvarjajo s problematiko te populacije, dejansko povezali in uvideli možnosti za sodelovanje ali medsebojno pomoč:

Zdi se mi, da je bilo po dolgem času to eno res smiselno srečanje na to temo. Mislim, da je vaš cilj, da nas povežete med seboj, uspel. Škoda je namreč, da delamo vsak na svojem koncu, ne da bi se povezali in vedeli, kaj na tem področju delajo drugi. Komunikacija je pri nas zelo velik problem in mislim, da je bilo to srečanje v tem smislu zelo koristno. Zahvaljujem se tudi vsem drugim, saj sem lahko obnovila svoje znanje in izvedela veliko novih zanimivih stvari.

Konferenca je tako, kot lahko sklenemo, nakazala tudi poti, po katerih lahko znanost prispeva k reševanju aktualnih družbenih vprašanj.

